

BIỂN, ĐẢO VIỆT NAM

CUỘC ĐẤU TRANH VỚI NHẬT BẢN VỀ CHỦ QUYỀN QUẦN ĐẢO HOÀNG SA CỦA VIỆT NAM TRƯỚC NĂM 1945 (QUA TÀI LIỆU BÁO CHÍ ĐƯƠNG THỜI)

Nguyễn Quang Trung Tiến*

Ở thế kỷ XIX trở về trước, chuỗi quần đảo phía tây (quần đảo Hoàng Sa) và phía nam (quần đảo Trường Sa) ở Biển Đông với số lượng rất nhiều đảo, đá nhỏ, bãi ngầm không phải là mối quan tâm quá sâu sắc của người Nhật trên con đường giao thương hàng hải với các nước và vùng lãnh thổ phía nam. Có chăng, chỉ là sự cẩn trọng vì những bãi ngầm quá nguy hiểm ở đây là nguyên nhân gây nên nhiều vụ đắm tàu nổi tiếng.

Tuy nhiên, bước sang đầu thế kỷ XX, đặc biệt sau thắng lợi của cuộc chiến tranh giữa Nhật Bản với đế chế Nga (1904-1905), ý thức được vùng biển này có vị trí chiến lược quan trọng cả về kinh tế lẫn quân sự, nên Nhật bắt đầu thể hiện tham vọng hướng đến vùng lãnh thổ mới ở phía nam và lên kế hoạch “Nam tiến”.⁽¹⁾

Vì tham vọng của nước Nhật, cuộc tranh chấp Hoàng Sa - Trường Sa giữa Nhật Bản với Việt Nam (do chính quyền bảo hộ Pháp đại diện) từ đầu thế kỷ XX đến kết thúc Chiến tranh Thế giới thứ hai năm 1945 diễn ra dai dẳng và căng thẳng, thậm chí quyết liệt hơn nhiều so với cuộc đấu tranh giữa Việt Nam với nhà Mãn Thanh và chính phủ Trung Hoa Dân quốc của Trung Quốc lúc đó. Đây sẽ là nội dung chính mà bài viết này hướng đến, dựa trên nguồn tài liệu báo chí đương thời thu thập được.

* * *

Quá trình “Nam tiến” của Nhật Bản bắt đầu từ quần đảo Pratas (Trung Quốc gọi là Đông Sa), nằm trong vùng biển gần Đài Loan nhất. Chiều 30/6/1907 (năm Minh Trị thứ 40), thương gia Nishizawa Yoshiksugu và hơn 100 công dân Nhật lên đường hướng về quần đảo Pratas, và thực hiện cuộc đổ bộ để cắm quốc kỳ Nhật có chiều dài 20m vào ngày 3/7/1907. Họ xây dựng một cột mốc cao 4,5m ghi dấu Nhật Bản đã phát hiện ra Pratas, đặt tên là đảo Nishizawa, rồi làm nhà cư trú và tiến hành khai thác hải sản tại vùng biển này. Chính quyền Mãn Thanh hay tin vội cử tàu chiến ra đảo để đàm phán. Cuối cùng, đến tháng 10/1907, một thỏa thuận giữa hai phía được thông qua: Nishizawa công nhận Pratas thuộc Trung Quốc và rút đi, ngược lại phía Mãn Thanh chấp nhận đền bù cho Nishizawa 130.000 *nguyên*⁽²⁾ vàng.⁽³⁾

* Trường Đại học Khoa học Huế.

Cùng trong năm 1907, ngư dân Miyazaki ở tỉnh Wakayama của Nhật đã dùng ngư thuyền đến vùng đảo Trường Sa, rồi tuyên truyền với người Nhật rằng ở đây có rất nhiều bãi đánh cá và đưa ra khẩu hiệu “Nam tiến thủy sản”. Kể từ đó, nhiều ngư thuyền Nhật Bản tiến về phía nam, tập trung ở khu vực biển Hoàng Sa và Trường Sa,⁽⁴⁾ song mục tiêu lớn hơn của Nhật là nhóm ngó các đảo phía nam, và đứng trên tham vọng của một đế quốc đi áp đặt khai phá các đảo trên vùng Biển Đông.

Về phía chính phủ Đông Dương, năm 1899, Toàn quyền Đông Dương Paul Doumer có dự án xây dựng một hải đăng trên đảo Hoàng Sa để phục vụ lưu thông trên Biển Đông. Dự án này đã được soạn thảo hoàn tất, nhưng rồi lại bị ngưng trệ vì quá nhiều công việc ở Đông Dương đang cần kinh phí. Paul Doumer viết: “Việc thực hiện dự án đã được hoãn lại do chi phí xây dựng và bảo trì ngọn hải đăng này rất tốn kém. Ngân sách thuộc địa của chúng tôi cần dành cho những nhu cầu cấp thiết hơn!”⁽⁵⁾ Báo *La Nature* nhận xét: “Chính phủ Pháp, đã thiết lập sự đô hộ đối với An Nam, mà những hòn đảo này thuộc lãnh thổ của An Nam, nên Pháp có quyền sở hữu và trách nhiệm coi sóc đối với lãnh thổ mới này”.⁽⁶⁾

Trong hai thập niên đầu thế kỷ XX, hải quân Pháp thường xuyên tuần tiễu các vùng biển để giữ an ninh và trợ giúp các tàu thuyền bị đắm. “Tàu của Sở Thuế Đông Dương thỉnh thoảng ghé nơi này nơi kia giữa các đảo của quần đảo; khi thì can thiệp vào ngư dân Trung Hoa và An Nam đang hành nghề ở đó, trước tiên là ngăn chặn thói quen bán các sản phẩm từ việc đánh bắt của họ cùng với phụ nữ và trẻ em, thứ hai, hoặc còn để ngăn chặn nạn buôn lậu vũ khí hay thuốc phiện”.⁽⁷⁾

Hành động xâm phạm chủ quyền đầu tiên của Nhật với Việt Nam được thực hiện ở quần đảo Trường Sa vào năm 1917, bằng các tàu thăm dò khoáng vật ở hai đảo Ba Bình⁽⁸⁾ và Song Tử. Đến năm 1919, người Nhật xây dựng nhà ở, bến cảng, đường ray hạng nhẹ để vận chuyển phân chim trên các đảo. Sau đó, công ty của Nhật tiến hành khai thác phân chim ở quần đảo Trường Sa, lúc đông nhất có đến hơn 300 người Nhật hoạt động. Đến trước cuộc khủng hoảng kinh tế thế giới, hoạt động khai thác này bị gián đoạn, hầu như đi vào tình trạng bị phong tỏa.

Những sự kiện tranh chấp Pratas (Đông Sa) giữa Nhật và Trung Quốc năm 1907, cuộc khảo sát trái phép của chính quyền Quảng Đông (Trung Quốc) trên đảo Hoàng Sa năm 1909 và sự xuất hiện công ty khai thác phân chim của Nhật ở Trường Sa năm 1917 đã thúc đẩy chính phủ Pháp tăng cường kiểm soát trên Biển Đông ngày càng gắt gao hơn kể từ sau Chiến tranh Thế giới thứ nhất. Vừa giữ gìn an ninh trên biển, trong những năm 1917-1918, chính quyền Pháp tại Đông Dương có đề cập đến việc cần thiết lắp đặt đài radio T.S.F, trạm quan sát thời tiết, hải đăng trên quần đảo Hoàng Sa trong các báo cáo của mình.⁽⁹⁾ Sự thắt chặt việc tuần tra kiểm soát trên biển của Pháp khiến dư luận Nhật Bản rộ lên tin đồn là Pháp muốn

giành quyền khai thác phosphat ở các quần đảo Hoàng Sa và Trường Sa với Nhật Bản. Báo *L'Europe nouvelle* ngày 02/01/1921 bình luận: “Cách bờ biển An Nam khoảng ba trăm cây số, có một nhóm đá hoang vu, đó là quần đảo Hoàng Sa. Gần đây, Lãnh sự Nhật Bản đã viết thư cho chính quyền Đông Dương, để hỏi liệu Pháp có tuyên bố chủ quyền không. Câu trả lời thiếu dứt khoát. Không phải chính thức, nhưng người phác thảo kế hoạch đã nghĩ rằng một căn cứ tàu ngầm ở quần đảo Hoàng Sa sẽ đủ để chặn tất cả các bờ biển của Đông Dương?”⁽¹⁰⁾

Sau bước đầu xây dựng cơ sở khai thác tại quần đảo Trường Sa, ngày 20/9/1920, Công ty Mitsui Bussan Kaisha [Nam Hưng Thực Nghiệp] của Nhật đã gửi cho Tư lệnh Hải quân Pháp ở Sài Gòn một lá thư xin phép, trong đó nêu vấn đề có phải Hoàng Sa thuộc quyền sở hữu của Pháp không. Tư lệnh Hải quân Pháp ở đó trả lời: “Không có thông tin trong tài liệu chính thức của Hải quân để xác định quốc tịch của quần đảo Hoàng Sa, nhưng tôi tin rằng tôi có thể bảo đảm là chúng không phải của Pháp. Nhưng khẳng định này chỉ dựa trên những hiểu biết cá nhân của tôi, và tôi không thể cung cấp bất kỳ bằng chứng hỗ trợ nào”... “Người Nhật Bản tự thỏa mãn với câu trả lời bất thành văn này và đã thực hiện một chuyến thăm dò đến quần đảo Hoàng Sa, sau đó họ thiết lập trên đảo Hữu Nhật [Pháp gọi là Robert] một tuyến đường sắt nhỏ và một cầu cảng dài 300 mét để thực hiện việc khai thác có phương pháp”.⁽¹¹⁾

Được sự cho phép của Tư lệnh Hải quân Pháp ở Sài Gòn, Công ty Mitsui Bussan Kaisha đã khai thác phân chim trên các đảo Phú Lâm và Hữu Nhật thuộc quần đảo Hoàng Sa. Hoạt động khai thác này mượn danh nghĩa người Trung Quốc đứng tên, nhưng trên thực tế là Công ty Mitsui Bussan Kaisha do Shiro Saito, một Hạ nghị sĩ của Nhật đứng đầu. Việc sản xuất đã được thương mại hóa với khu sản xuất phân bón nằm ở khu số 7 cảng Osaka, còn cơ sở kinh doanh nằm ở số 307 thôn 2-21, khu Đông, thị trấn Bingo, Nhật Bản. Theo cuốn *Nhật ký tuần tra trên biển* do chính quyền Đài Loan phát hành năm 1925 thì người Nhật đến khai thác ở đảo này phần lớn từ tỉnh Okinawa.⁽¹²⁾ Một lượng phosphat đáng kể đã được đưa về Nhật Bản.⁽¹³⁾ Việc này bị dư luận rộ lên khi tàu Khuou Maru ở Kobe thuộc Công ty Mitsui Bussan Kaisha chở phosphat khai thác từ đảo Phú Lâm bị tàu chiến Espadon của Pháp bắt giữ, chính quyền Pháp mới rõ là tàu Nhật này đã được hải quân Pháp đóng ở Sài Gòn cho phép vì họ chỉ quan tâm về mặt quân sự.

Theo tài liệu ghi chép của công ty Nhật, năm 1925 chính quyền Đài Loan thuộc Nhật đã thu nhận được mỗi chuyến 1.200 tấn, trong năm đã sử dụng 6 chuyến, thu về 7.200 tấn. Năm 1926, vận chuyển vào các tháng 3, 5, 7; mỗi lần có 2 chuyến. Từ năm 1926-1927, mỗi năm 6 chuyến, mỗi chuyến 3.000 tấn, tổng cộng là 36.000 tấn. Trong 9 năm (1919-1927), ước tính thu về 80.000 - 90.000 tấn. Khả

năng khai thác phân chim trên đảo lúc bấy giờ được nhận định là trên 20.000 tấn/năm, tuy nhiên Nhật chỉ mới khai thác được 1/3 số đó.

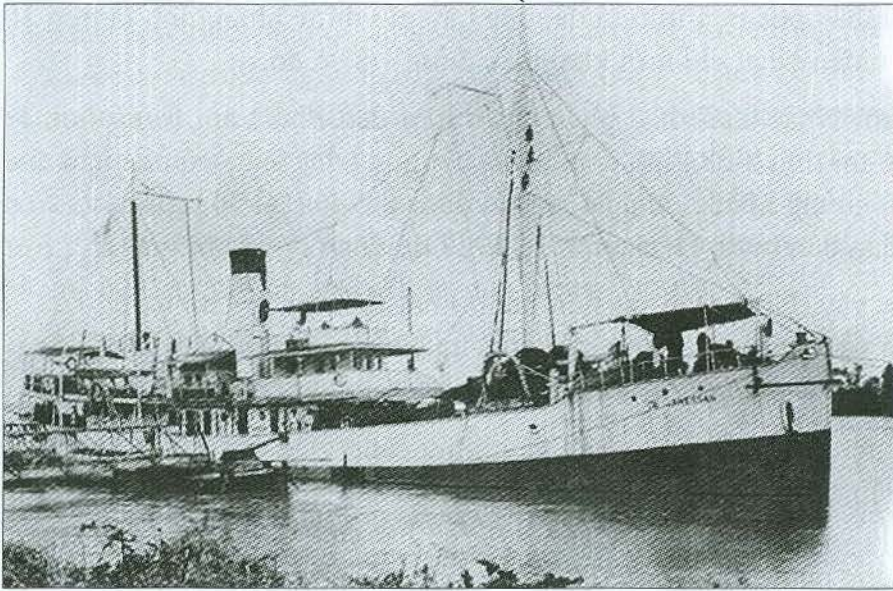
Người Nhật khai thác phân chim trên đảo Phú Lâm trong hơn 8 năm. Từ 22/7/1926 thì tình hình kinh doanh của công ty Nhật Bản trở nên xấu đi do kinh tế sắp sửa bị khủng hoảng, nhân công rời đảo dần, còn lại 36 người, và số người còn lại cũng dần dần ra đi. Đến sau năm 1927 thì công ty này bị giải thể.

Như vậy, Nhật Bản đã tiến hành khai thác phân chim trên cả 2 quần đảo Hoàng Sa và Trường Sa. Các công ty của Nhật khi tiến hành hoạt động khai thác đều đã vướng vào cuộc khủng hoảng kinh tế trên quy mô toàn cầu.⁽¹⁴⁾

Sự hiện diện của Nhật Bản và những cảnh giác của Pháp đã thúc đẩy chính quyền miền Nam Trung Quốc ra quyết định sáp nhập hành chính trái phép quần đảo Hoàng Sa (mà họ gọi là Tây Sa) vào huyện Châu Nhai, đảo Hải Nam, tỉnh Quảng Đông ngày 30/01/1921. Điều đó khiến nhà cầm quyền Pháp ở Đông Dương ngày càng quan tâm hơn đến vấn đề chủ quyền của Việt Nam đối với quần đảo Hoàng Sa, để chống lại sự tranh chấp phi lý từ Trung Quốc. Ngày 08/3/1921, Toàn quyền Đông Dương tuyên bố hai quần đảo Hoàng Sa và Trường Sa là lãnh thổ của Pháp. Từ đó, dư luận báo chí đã kêu gọi về sự cần thiết phải chiếm giữ và xây dựng các công trình trên quần đảo Hoàng Sa, cũng như phân tích lợi ích của việc xây dựng hải đăng trên đảo Tri Tôn.⁽¹⁵⁾ Đến 08/3/1925, Toàn quyền Đông Dương lại ra tuyên bố khẳng định quần đảo Hoàng Sa và Trường Sa là lãnh thổ của Pháp.

Nhằm tăng cường kiểm soát Biển Đông và khai thác lợi ích kinh tế từ biển đảo, chính quyền Pháp đã xúc tiến các cuộc điều tra khoa học trên hai quần đảo Hoàng Sa và Trường Sa. Năm 1925, Sở Hải dương học và Nghề cá Đông Dương (tiền thân của Viện Hải dương học Nha Trang) xúc tiến khảo sát ở quần đảo Hoàng Sa. Một cuộc khảo sát về độ sâu được tàu De Lanessan của Sở thực hiện, dưới sự điều hành của A. Krempf, Giám đốc Sở. Kết quả khảo sát được dư luận cho rằng: “Tốt hơn là... chính phủ đặt trên khối đá ngầm này một hải đăng hiệu quả cho phép tàu đi biển không gặp nguy hiểm khi đi gần đến đó. Sẽ rất tuyệt vời nếu đặt thêm vào nơi đó một trung tâm thông tin khí tượng, ở nơi có nhiều cơn bão chính đi qua trong vùng Biển Đông, để tổ chức và hoạt động của trung tâm này đưa ra những cảnh báo thời tiết”.⁽¹⁶⁾ Sau đó, A. Krempf đề xuất thiết lập một đài quan sát và một ngọn hải đăng, và nếu có thể là một bến cảng tại Hoàng Sa, để có chỗ cho ngư dân tránh bão và bảo vệ ngư dân An Nam.⁽¹⁷⁾

Hành động xâm phạm chủ quyền của Trung Quốc chỉ diễn ra trên giấy, nhưng Pháp cho rằng đây là hành vi xâm phạm nghiêm trọng. Báo *La Croix* ngày 15/3/1934 bình luận: “Khi Trung Quốc tuyên bố [chủ quyền] vào năm 1909, Pháp đã thiết lập sự thay thế cho An Nam, với quan điểm của các quan hệ đối ngoại của

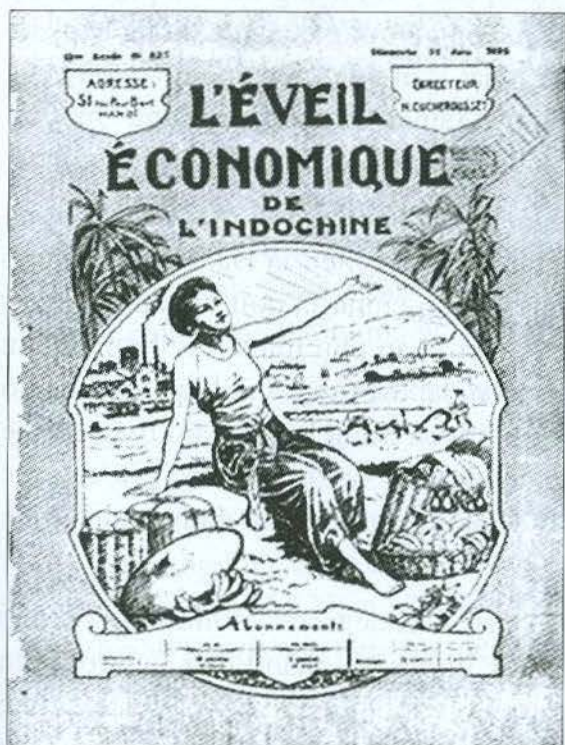
Tàu De Lanessan của Viện Hải dương học Đông Dương đã tiến hành khảo sát các quần đảo Hoàng Sa và Trường Sa những năm 1925-1928 (Nguồn: Indochine française, *L'Institut océanographique de l'Indochine*, Impr. d'Extrême-Orient, Hanoi, 1931, planche 18).

mình, theo hiệp ước bảo hộ, nên đã khẳng định quyền của nhà nước được bảo hộ trên các hòn đảo được đề cập. Mặt khác, hai cường quốc lớn có thể quan tâm về mặt chiến lược đặc biệt với mong muốn chiếm đóng quần đảo, có thể nói là Anh và Nhật Bản, chưa bao giờ nêu lên bất kỳ tuyên bố nào về điều này. Cựu Thượng thư Bộ Binh Thân Trọng Huề của Nam triều năm 1925 đã khẳng định: ‘Quần đảo này mãi mãi thuộc quyền sở hữu của nước An Nam, không có sự tranh chấp trong vấn đề này’.⁽¹⁸⁾

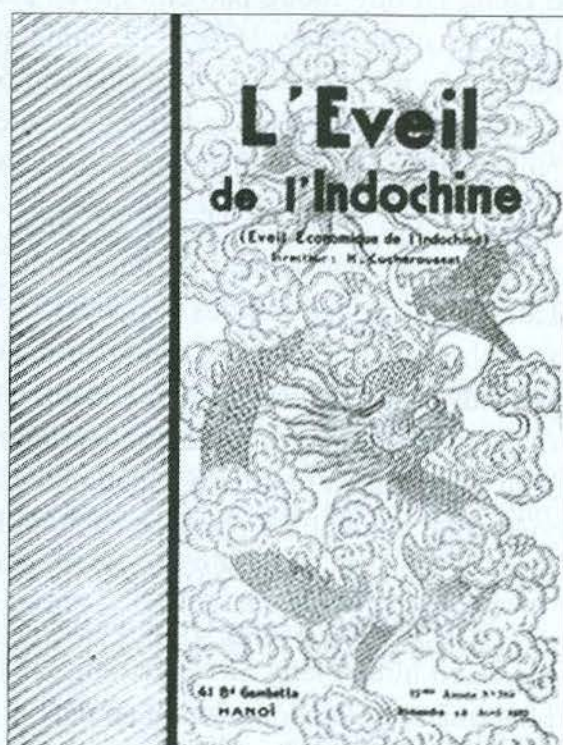
Nằm trong cơ chế bảo vệ chủ quyền lãnh hải chung của các thuộc địa Pháp, ngày 09/12/1926 chính phủ Pháp ra Nghị định quy định việc áp dụng Luật ngày 01/3/1888 cho các thuộc địa, trong đó có 3 kỳ của Việt Nam. Luật này nghiêm cấm nước ngoài vào đánh cá trong các vùng lãnh hải thuộc địa được xác định là vùng biển xa bờ 3 hải lý (một hải lý bằng 1.852m) tính từ ngấn nước thủy triều thấp nhất [đến Nghị định ngày 22/9/1936 của Bộ trưởng Bộ Thuộc địa Pháp nêu rõ hơn: “Về phương diện đánh cá, lãnh hải Đông Dương có chiều rộng là 20km tính từ ngấn nước thủy triều thấp nhất”].⁽¹⁹⁾

Năm 1927, Lãnh sự Nhật Bản tại Hà Nội, Kurosawa, đã thay mặt chính phủ Nhật Bản hỏi Pháp về tình trạng một số đảo trong vùng Biển Đông. Nhưng Lãnh sự Nhật Bản tuyên bố rằng, theo chỉ thị của chính phủ Nhật Bản, quần đảo Hoàng Sa dứt khoát không được bàn đến, vì Nhật Bản không hề tranh luận chủ quyền của Hoàng Sa với Pháp vì đã tự ý đặt Hoàng Sa dưới sự cai quản của chính phủ thuộc địa của Nhật Bản ở Đài Loan.⁽²⁰⁾

Tuy nhiên, bức thư của Toàn quyền Đông Dương tạm thời ở Hà Nội gửi cho Bộ trưởng Thuộc địa Pháp ngày 25/12/1927 lại viết: “Tôi có vinh dự thông báo với ngài rằng, trong cuộc phỏng vấn với người đứng đầu Bộ Ngoại giao của chính phủ Nhật tại Đông Dương, ông Kurosawa, Tổng lãnh sự Nhật Bản, tôi đã hỏi viên chức này nếu ông ta có thể cho là “khá riêng tư”, một số suy nghĩ về tình trạng lãnh thổ của một số nhóm đảo nhỏ và rạn san hô ở khu vực trong Biển Đông giữa 7° và 12° vĩ độ Bắc và 111° đến 118° kinh độ Đông. Ông Kurosawa nói rằng ba nhóm đảo nhỏ và rạn san hô ngoài đảo Hải Nam và bờ biển An Nam, được gọi là Hoàng Sa, nằm bên ngoài tứ giác bị ràng buộc và không phải là mối bận tâm của chính phủ Nhật Bản”.⁽²¹⁾

Báo *L'Éveil économique de l'Indochine*, số 627, ngày 23/6/1929 tại Hà Nội có đăng bài: “Quyền của An Nam trên quần đảo Hoàng Sa và nhiệm vụ của chính phủ Bảo hộ” trên trang nhất.

Báo *L'Eveil de l'Indochine* (*L'Eveil économique de l'Indochine*), số 785, ngày 23/4/1933 tại Hà Nội có đăng bài: “Phosphat trên quần đảo Hoàng Sa”, trang 7-15.

Cũng trong năm 1927, Pháp cho đặt một trạm khí tượng hạng nhất tại đảo Hoàng Sa và một trạm phong vũ biểu tại đảo Ba Bình ở Trường Sa. Đây là hai đài khí tượng nằm trong hệ thống được quốc tế thừa nhận. Tiếp đó, Pháp lại đưa tàu De Lanessan tiến hành cuộc khảo sát khoa học trên quần đảo Trường Sa vào năm 1927, và tháng 11/1928, Thống đốc Nam Kỳ cấp giấy phép nghiên cứu mỏ ở quần đảo Trường Sa cho Công ty Phosphat Bắc Kỳ Mới. Năm 1929, sứ bộ Perrier de Rouville đề nghị xây dựng bốn đèn pha ở bốn góc quần đảo Hoàng Sa (trên các đảo

Tri Tôn, Linh Côn, bãi Đá Bắc, Bom Bay). Đến năm 1930, Pháp tiếp tục thực hiện việc khảo sát quần đảo Trường Sa bằng chiếc tàu La Malicieuse, đổ bộ lên nhiều đảo và kéo cờ Pháp trên đảo Trường Sa Lớn. Thư của Toàn quyền Đông Dương Pasquier gửi cho Bộ trưởng Bộ Thuộc địa Pháp ngày 20/3/1930 đã yêu cầu cần thừa nhận lợi ích nước Pháp có thể có trong việc nhân danh xứ An Nam để đòi chủ quyền đối với quần đảo Hoàng Sa.⁽²²⁾

Trước tình hình đó, ngày 04/12/1931 và ngày 24/4/1932, Pháp liên tiếp phản kháng chính phủ Trung Quốc về việc chính quyền Quảng Đông có ý định cho đấu thầu khai thác phân chim trên quần đảo Hoàng Sa. Đến 29/4/1932, chính quyền ở Đông Dương thông báo chủ quyền của mình đối với Hoàng Sa cho phía Trung Hoa Dân quốc. Ngày 16/6/1932, chính quyền Đông Dương cũng đã thông báo chủ quyền của mình đối với Hoàng Sa cho phía Nhật Bản. Những hành động này của chính quyền Pháp ở Đông Dương thể hiện quyết tâm đấu tranh với Trung Quốc và Nhật Bản để bảo vệ chủ quyền chính đáng ở hai quần đảo Hoàng Sa và Trường Sa.

Đối với quần đảo Hoàng Sa, ngày 15/6/1932 Pháp thiết lập một đại lý hành chính ở quần đảo Hoàng Sa thuộc tỉnh Thừa Thiên, lấy tên là Đại lý hành chính Hoàng Sa (Délégation des Paracels).⁽²³⁾ Đại lý hành chính là đơn vị hành chính ở xa tính lý, thường do Phó Công sứ hoặc sĩ quan Pháp phụ trách, lực lượng quân đội thay mặt Công sứ cai quản. Hàng năm, viên đại diện của chính quyền Bảo hộ ở Trung Kỳ phối hợp với quan đại diện chính quyền trung ương Nam triều ở Huế chịu trách nhiệm ra kinh lý Hoàng Sa. Chế độ phụ cấp và kinh phí trợ cấp cho các viên chức hành chính đại diện và đi kinh lý Hoàng Sa được quy định cụ thể, trích từ ngân sách xứ Trung Kỳ.⁽²⁴⁾

Do cả phía Trung Quốc và Nhật Bản đều liên tiếp bộc lộ mưu đồ xác lập quyền sở hữu Hoàng Sa và Trường Sa, nên lực lượng hải quân Pháp lần lượt triển khai quân đội trú đóng ở một số đảo quan trọng trên hai quần đảo này vào những năm 1930-1933, đồng thời công bố chủ quyền và thiết lập mạng lưới tổ chức quản lý hành chính ở cả hai quần đảo. Hành động này cũng nhằm đi đến khẳng định việc khai thác phân chim của các công ty Nhật Bản hay chủ trương cho đấu thầu khai thác phân chim của Trung Quốc tại đây là bất hợp pháp.⁽²⁵⁾

Sự vi phạm chủ quyền lãnh hải từ phía Nhật Bản khiến chính quyền Pháp ở Đông Dương rất lo lắng và cực lực phản đối. Ngày 25/7/1933, Pháp công bố chủ quyền đối với Hoàng Sa và Trường Sa. Ngay sau đó, Đại sứ Nhật Bản tại Pháp là Sawada đã có tuyên bố phản đối vào 21/8/1933, đồng thời cho rằng: “Chủ quyền tại đây thuộc về Nhật Bản và Nhật Bản có quyền khai thác phân chim ở đây”.⁽²⁶⁾

Tháng 10/1937, chính quyền Đông Dương dựng lên trên đảo Hoàng Sa (Pháp gọi là Pattle), là hòn đảo nằm trong quần đảo Hoàng Sa, một hải đăng với phạm

vi quét đèn chiếu khắp nhóm đảo Nguyệt Thiềm; kể đến, năm 1938, lại xây ở phía đông đảo Phú Lâm một trạm khí tượng để dự báo bão và một ngọn hải đăng để bảo đảm an toàn giao thông trên biển.

Lúc này, Nhật Bản gia tăng áp lực về quân sự với Pháp ở Hoàng Sa nói riêng, Đông Dương nói chung. Báo *Politique étrangère* của Pháp tháng 02/1938 đã phát một cảnh báo đáng quan ngại: “Hiện tại, các sự kiện cho chúng ta thấy rằng mối đe dọa đối với Đông Dương là vô cùng nghiêm trọng. Chính phủ ở Paris đã được cảnh báo, dù không nhiều lắm, rằng nếu Đông Dương tiếp tế cho quân đội Trung Quốc bằng đường sắt Vân Nam, Nhật Bản có thể xem xét việc phá hủy tuyến đường sắt này. Ở Đông Dương cũng vậy, các mối đe dọa đáng quan ngại đã xuất hiện; thậm chí đã có một số sự cố đáng kể. Máy bay Nhật đã bay qua Hải Phòng, tàu Nhật tuần tra giữa đảo Hải Nam và quần đảo Hoàng Sa, và ngay cả đối với Hải Phòng; mối đe dọa là hiển nhiên và trực tiếp”.⁽²⁷⁾

Những thay đổi trong cung cách quản lý của người Pháp đối với quần đảo Hoàng Sa càng đạt đến sự đồng bộ, khi về phía Nam triều, vào 30/3/1938, Hoàng đế Bảo Đại ký Dụ cho “tháp nhập các cù lao Hoàng Sa (*Archipel des îles Paracels*) vào địa hạt tỉnh Thừa Thiên; về phương diện hành chính, các cù lao ấy thuộc dưới quyền quan Tỉnh hiến tỉnh ấy”.

Tờ Dụ còn nói rõ “các cù lao Hoàng Sa thuộc về chủ quyền nước Nam đã lâu đời và dưới các tiền triều, các cù lao ấy thuộc về địa hạt tỉnh Nam-Ngãi; đến đời Đức Thế Tổ Cao Hoàng Đế [vua Gia Long] vẫn để y như cũ, là vì nguyên trước sự giao thông với các cù lao ấy đều do các cửa bể tỉnh Nam-Ngãi [phụ trách]. Nhờ sự tiến bộ trong việc hàng hải, nên việc giao thông ngày nay có thay đổi; vả lại viên Đại diện chính phủ Nam triều ủy phái ra kinh lý các cù lao ấy cùng quan Đại diện chính phủ Bảo hộ có tâu rằng nên tháp các cù lao Hoàng Sa vào địa hạt tỉnh Thừa Thiên thời được thuận tiện hơn”.⁽²⁸⁾

Sau chuyển động của Nam triều, tháng 6/1938, một đơn vị lính bảo an người Việt được cử ra trấn đóng các đảo ở Hoàng Sa để quản lý. Pháp xây dựng tại đảo Hoàng Sa một hải đăng, một trạm khí tượng, một trạm vô tuyến TSF; trên đảo Phú Lâm (Pháp gọi là Boisée) cũng đặt một trạm khí tượng. Đặc biệt, một tấm bia chủ quyền được chính quyền Pháp-Nam dựng lên trên đảo Hoàng Sa, có khắc dòng chữ Pháp: “*République Française - Royaume d'Annam - Archipels des Paracels 1816- Île de Pattle 1938* (Cộng hòa Pháp - Vương quốc An Nam - Quần đảo Hoàng Sa 1816 - Đảo Hoàng Sa 1938)”.

Việc cắt cử lính triều đình Huế ra trú đóng ở Hoàng Sa dĩ nhiên tiếp tục vấp phải phản ứng từ Nhật Bản. Báo *Journal des débats politiques et littéraires* ngày 04/7/1938 đưa tin: “Tại Tokyo, ngày 04/7/1938, Hãng Thông tấn Domei [Nhật

Bản] công bố một công văn từ London [Vương quốc Anh] rằng chính phủ Pháp đã thông báo cho chính phủ Anh biết họ đã chiếm đóng quần đảo Hoàng Sa, một nhóm các đảo và rạn san hô nằm ở phía đông nam đảo Hải Nam, trên Biển Đông. Hãng Thông tấn Domei cho biết chính phủ Nhật Bản vẫn chưa nhận được bất kỳ báo cáo chính thức nào về tin tức này, và rằng, theo thông tin duy nhất có thể được thu thập tại Tokyo, một số lính bảo an An Nam, gần đây đã đổ bộ tại một trong những hòn đảo được đề cập, nơi có khoảng 20 người Nhật đang tham gia công việc khai thác mỏ và thu nhặt tảo bẹ, và các lính bảo an này có vẻ như không ngăn trở chuyện đó. Viện cứ rằng những hòn đảo này thuộc về Trung Quốc, Hãng Thông tấn Domei nói thêm, có thể chính phủ Nhật Bản sẽ trình với chính phủ Pháp, đặc biệt nếu lính bảo an An Nam gây cản trở người Nhật làm nghề khai thác phân chim ở đó. Người phát ngôn của Bộ Ngoại giao cho báo chí biết rằng tình hình không nghiêm trọng, nhưng chính phủ Nhật Bản đang theo dõi “với sự quan ngại” trước những sự kiện này.”⁽²⁹⁾

Nội dung thông tin tương tự như trên được rất nhiều tờ báo cùng đăng tải, như tờ *L'Homme libre* ngày 05/7/1938 ở mục “La France a fait occuper les îles Paracel”,⁽³⁰⁾ tờ *Le Figaro* ngày 05/7/1938 trong mục “Le gouvernement de l'Indochine renforce la protection des îles Paracel”,⁽³¹⁾ tờ *L'Action française* ngày 05/7/1938 trong mục “La France fait occuper les îles Paracel”,⁽³²⁾ tờ *Le Temps* ngày 05/7/1938 ở mục “L'occupation par la France des îles Paracel”,⁽³³⁾ tờ *La Petite Gironde* ngày 05/7/1938 ở mục “La Japon s'inquiète de l'occupation de plusieurs îles voisines de îles de Hai-nan par des gendarmes annamites”...⁽³⁴⁾

Về quan điểm của chính phủ Pháp trong vấn đề Hoàng Sa, nhiều tờ báo đã phỏng vấn và đưa tin khẳng định quan điểm của Pháp là công nhận chủ quyền thuộc về vương quốc An Nam. Báo *L'Echo d'Alger* ngày 05/7/1938 viết: “Khi được đặt câu hỏi, người được ủy quyền [của Bộ Ngoại giao Pháp] đã chỉ ra rằng quần đảo Hoàng Sa được chiếm hữu bởi vương quốc An Nam kể từ đầu thế kỷ trước [đầu thế kỷ XIX], và được coi là thuộc chủ quyền của vương quốc này”.⁽³⁵⁾

Báo *Journal des débats politiques et littéraires* ngày 04/7/1938 còn nêu rõ mối quan hệ quyền chủ quyền giữa vương quốc An Nam và chính phủ Pháp trong phát ngôn của đại diện Bộ Ngoại giao: “Khi được phỏng vấn, người được ủy quyền đã khẳng định rằng quần đảo Hoàng Sa được chiếm hữu bởi vương quốc An Nam kể từ đầu thế kỷ trước, và được công nhận là thuộc chủ quyền của vương quốc này. Để đảm bảo an toàn cho việc điều hướng hàng hải trong khu vực này, chính phủ Đông Dương đã lắp đặt đèn chiếu sáng vĩnh cửu. Các phân đội nhỏ của lính bảo an An Nam được gửi đến đó để bảo vệ các công trình này, cũng như một trạm thời tiết được lắp đặt ở những hòn đảo này để sớm phát hiện các cơn bão”.⁽³⁶⁾

Báo *L'Action française*, số 186, ngày 05/7/1938 tại Paris có đăng bài: "Pháp chiếm đóng quần đảo Hoàng Sa" trên trang nhất.

Báo *L'Echo d'Alger*, số 10195, ngày 05/7/1938 tại Alger (Algérie) có đăng bài: "Pháp chiếm đóng quần đảo Hoàng Sa đối diện đảo Hải Nam - Những đảo này thuộc chủ quyền An Nam và bị một số người Nhật chiếm dụng" trên trang nhất.

Tương tự, báo *Affaires étrangères* cũng đưa tin ngày 04/7/1938 với nội dung: "Để đảm bảo an toàn hàng hải quanh vùng biển quần đảo Hoàng Sa, chính phủ Đông Dương đã bố trí đội lính bảo an người An Nam ở đó".⁽³⁷⁾ Còn báo *Journal officiel de la Guyane française* ở Nam Mỹ ngày 09/7/1938 có bài viết mang tính tổng thuật vấn đề: "Chúng ta biết rằng tuần trước, chính phủ Anh đã được thông báo về sự chung sức Pháp-Anh trong các sự kiện liên quan đến khu vực Nam Trung Quốc, đặc biệt là chống lại mối đe dọa của Nhật Bản chiếm đảo Hải Nam đối diện với Đông Dương. Một công văn từ London nói rằng chính phủ Pháp thông báo cho chính phủ Anh về việc chiếm đóng quần đảo Hoàng Sa của Pháp ở phía đông-nam đảo Hải Nam. Tokyo tuyên bố chính phủ Nhật Bản đang theo dõi tình hình một cách chặt chẽ. Các tờ báo Pháp nói nước Pháp đã có một thể kỷ coi quần đảo Hoàng Sa là một phần của chủ quyền của An Nam. Trong thời gian gần đây, chính phủ Đông Dương đã xây các ngọn hải đăng, đài vô tuyến T. S. F và các trạm khí tượng được lắp đặt. Để thực hiện việc giám sát các công trình này, chính phủ Đông Dương gửi đến hai hòn đảo này phân đội lính bảo an [của An Nam] thông qua một tàu thương mại. Người được ủy quyền [của Bộ Ngoại giao Pháp] nói rằng điều này không thể được coi là đổ bộ quân sự".⁽³⁸⁾

Kháng nghị của Nhật còn được báo *Le Petit Parisien* ngày 06/7/1938 mô tả theo hướng nước Nhật thiếu căn cứ lịch sử và chủ quyền để lên tiếng về vấn đề này: “Việc chiếm đóng quần đảo Hoàng Sa, phía đông nam Hải Nam bởi lực lượng bảo an của An Nam, đã gây ra một số bất bình ở Nhật Bản. Công văn từ Tokyo thuật lại sự cay đắng mà những người chịu trách nhiệm chính đã nhận xét về biện pháp của các nhà chức trách Đông Dương. Nhưng trái với những cáo buộc của người Nhật, quần đảo Hoàng Sa không bao giờ thuộc về đế chế Trung Quốc; chúng luôn luôn là một phần, nên nhớ, của vương quốc An Nam. Việc xác lập chủ quyền trên quần đảo đã được An Nam hoàn thành vào năm 1816; đến năm 1885, khi ký kết hiệp ước Pháp-Trung, sau khi thiết lập nền bảo hộ của Pháp trên lãnh thổ An Nam, nó đã được xác định rằng những hòn đảo này thuộc thẩm quyền của triều đình Huế”.

“Do vậy, những kháng nghị đó, theo ý kiến của các cơ quan chính thức của chúng ta, là không có nền tảng. Nhật Bản thậm chí còn có ít lý do hơn để đánh giá các biện pháp chính thức chiếm giữ hoặc thu hồi. Cần lưu ý rằng các biện pháp phòng ngừa đơn giản để bảo vệ ngọn hải đăng và trạm khí tượng do chính phủ Đông Dương xây dựng ở Hoàng Sa không mang bất kỳ tính chất quân sự nào”.⁽³⁹⁾

Đặc biệt, báo *Sciences politiques* ra tháng 8/1938 đánh giá việc tăng cường quản lý Hoàng Sa của Pháp và triều đình Huế là: “Trong tất cả các cường quốc phương Tây, nước Pháp tiếp tục là một cường quốc có thái độ năng động nhất ở Viễn Đông. Người ta sẽ nhớ rằng nước Pháp đã không dung thứ việc xâm nhập của quân đội Nhật Bản vào khu tô giới của mình ở Thượng Hải [Trung Quốc]. Vào cuối tháng 6 [1938], nước Pháp đưa ra một bằng chứng quyết định khác bằng cách chiếm đóng quần đảo Hoàng Sa, nơi có thể trở thành căn cứ hải quân để đe dọa Đông Dương”.⁽⁴⁰⁾

Tiếp đó, ngày 07/7/1938, phía Nhật Bản lên tiếng phản đối chính phủ Pháp về việc chiếm đóng quần đảo Hoàng Sa.⁽⁴¹⁾ “Hãng Thông tấn Domei, cơ quan báo chí không chính thức của Tokyo [Nhật Bản], đã công bố một công hàm nói rằng theo một thông điệp từ Hồng Kông, có 6 tàu chiến Pháp đang hoạt động bảo vệ quần đảo Hoàng Sa và chủ nhật vừa qua [ý nói sự kiện ngày 03/7/1938], hai tàu vận tải Pháp đã mang đến đó vũ khí, đạn dược và đồ dự trữ”.⁽⁴²⁾

Báo *Ce soir* ngày 08/7/1938 thì viết: “Theo tin từ Tokyo, ngày 07/7/1938, ông Horinouchi, Thứ trưởng Bộ Ngoại giao [Nhật], chiều nay tiếp ông Arsène Henry [Lãnh sự Pháp] để yêu cầu chuyển cho chính phủ Pháp công hàm của chính phủ Nhật Bản liên quan đến việc chiếm đóng quần đảo Hoàng Sa. Một thông báo về chủ đề này sẽ được Bộ Ngoại giao công bố vào cuối ngày. Chúng tôi biết rằng gần đây một đội lính bảo an của An Nam đã được gửi đến nhóm đảo hoang vu này để bảo vệ các trạm khí tượng nhằm phát hiện các cơn bão. Do đó, nó không phải

Báo *Ce soir*, số 492, ngày 08/7/1938 tại Paris có đăng bài: "Nhật Bản trình đại diện ngoại giao ở Paris về vấn đề quần đảo Hoàng Sa", trang 1 và 5.

là "sự chiếm đóng", đặc biệt là quần đảo này lại thuộc chủ quyền của vương quốc An Nam. Mặt khác, Nhật Bản không có chủ quyền đối với quần đảo Hoàng Sa, và họ có một sự táo bạo nhất định trong yêu sách của mình, xuất phát từ một quốc gia không có tuyên bố chiến tranh, nhưng chỉ một năm trước đây, đã bắt đầu cuộc chinh phục đã man Trung Quốc".⁽⁴³⁾

Tờ *Ce soir* còn cho biết: "Tại Tokyo vào ngày 07/7/1938, phát ngôn về sự kháng nghị mà chính phủ Nhật Bản sẽ gửi đến Paris chống lại "sự chiếm đóng quần đảo Hoàng Sa", nhật báo Asahi [Nhật] tuyên bố Nhật Bản cần lưu ý rằng vào đầu cuộc xung đột Trung-Nhật, các nhà chức trách Pháp đã yêu cầu Nhật Bản tránh bất kỳ hoạt động nào trên các đảo này, nơi được xem là "bị tranh chấp giữa Pháp và Trung Quốc". Tuyên bố đã bày tỏ sự hối tiếc rằng chính nước Pháp đã

chiếm đóng các đảo này, "do đó vi phạm thỏa thuận ngầm với Nhật Bản"; và nhấn mạnh rằng Nhật Bản vô cùng ngạc nhiên về thái độ của Pháp, bởi quần đảo Hoàng Sa nằm trong một khu vực nơi hải quân Nhật Bản đang thực hiện việc phong tỏa ngăn chặn Trung Quốc".⁽⁴⁴⁾ Nội dung này cũng được báo *Journal des débats politiques et littéraires* ngày 08/7/1938 đưa lên tương tự trong mục "A propos des îles Paracels",⁽⁴⁵⁾ báo *Le Petit Troyen* ngày 08/7/1938 đề cập ở mục "Le Japon et l'occupation des îles Paracel",⁽⁴⁶⁾ báo *Le Populaire* ngày 08/7/1938 nói ở mục "Protestation nipponne contre l'occupation des îles Paracels"...⁽⁴⁷⁾

Phản bác những luận điệu của phía Nhật Bản, báo *Le Figaro* ngày 07/7/1938 mạnh mẽ khẳng định: "Quần đảo Paracels thuộc về nước Pháp. Ai có thể thực hiện tất cả các biện pháp bảo vệ phù hợp với chúng? Ở Tokyo [Nhật], cũng như ở Berlin [Đức], các biện pháp gần đây của chính phủ Đông Dương trong nhóm quần đảo Hoàng Sa đã bị ảnh hưởng rất nhiều. Những hòn đảo, mà chúng tôi chưa bao giờ nói nhiều, nằm trên đường từ Hồng Kông đến Sài Gòn và gần như ở khoảng cách đều nhau từ cảng phía nam Hải Nam và cảng Đà Nẵng trên bờ biển An Nam. Bên cạnh hai nhóm đảo Amphitrite [An Vĩnh] và Crescent [Nguyệt Thiềm], có một số đảo và đá biệt lập. Bây giờ, thông đồng với nhau, Berlin và Tokyo nói là việc

“chiếm đóng đảo của Trung Quốc bởi quân đội Pháp”. Ký giả Đức Lokal Anzeiger đã đi xa vấn đề khi viết: “lợi ích của người Pháp và Nhật Bản hiện đang có nguy cơ đối đầu ở miền Nam Trung Quốc”. Trong thực tế chỉ đơn giản là thay đổi nhân viên được giao để bảo vệ ngọn hải đăng của Hoàng Sa và gửi hai mươi lính bảo an An Nam để bảo vệ một số đảo chống lại các cuộc tấn công của cướp biển. Pháp đã giới hạn bản thân để chỉ hành động tối thiểu về chủ quyền trên vùng lãnh thổ thuộc về mình. Luận điệu “chiếm đóng đảo của Trung Quốc” do đó vô cùng không chính xác”.⁽⁴⁸⁾

Phân tích sâu hơn về chủ quyền tiếp nối hợp pháp của Pháp đối với quần đảo Hoàng Sa và mối quan hệ Pháp - Nhật qua phản ứng của dư luận Nhật, báo *Le Figaro* ngày 07/7/1938 nhắc lại sự xin phép khai thác phân chim của công ty Nhật và về chủ quyền của Pháp: “Sau cuộc chinh phục Đông Dương của Pháp, Toàn quyền Đông Dương Paul Doumer, vào năm 1899, quy định việc thành lập một ngọn hải đăng trên một trong những hòn đảo, để hướng dẫn điều hướng hàng hải. Rồi vài năm sau, một công ty Nhật Bản yêu cầu Sài Gòn cho phép khai thác phosphat mà ở Hoàng Sa đầy dẫy, để bón phân cho những cánh đồng lúa của Nhật Bản, và họ phải trả cho An Nam một khoản tiền bản quyền lớn. Ông Sueji Hirota, giám đốc hiện tại của công ty này, do đó không được quyền tuyên bố như ông đã làm vào ngày 5/7/1938 tại Tokyo - rằng “Pháp không có quyền sở hữu với quần đảo Hoàng Sa”. Sự thật, chuyện này đã được phóng đại theo ý muốn của một số người, và sẽ không gây ra một chút bận tâm nếu Tokyo không muốn xem đó như một câu trả lời cho các mối đe dọa chiếm đóng của mình, bất chấp thỏa thuận giữa Pháp và Nhật năm 1907 về đảo Hải Nam. Liệu họ có hy vọng biện minh cho một sự vi phạm hiệp ước ký kết với Pháp không?”⁽⁴⁹⁾

Trong khi đó, báo *Le Matin* ngày 08/7/1938 đưa thông tin về những trao đổi của giới ngoại giao giữa Pháp và Nhật như sau: “Theo tin từ London ngày 07/7/1938, Tokyo thông báo rằng ông Horinouchi, Thứ trưởng Bộ Ngoại giao, hôm nay đã trao cho ông Arsène Henry, Đại sứ Pháp, một công hàm phản đối sự chiếm đóng quần đảo Hoàng Sa của lính bảo an An Nam hôm thứ hai tuần trước. Tin tức cùng ngày từ Tokyo nói rằng trong công hàm đưa ra ngày hôm nay cho Đại sứ Pháp, chính phủ Nhật Bản tạo sự lưu tâm cho chính phủ Pháp về những hiểu lầm có thể phát sinh từ sự hiện diện của lính bảo an ở quần đảo Hoàng Sa, và bày tỏ mong muốn lực lượng bảo an này rút khỏi đó. Công hàm của Nhật còn nói, hơn nữa, chính phủ Tokyo gặp khó khăn trong việc nắm bắt ý định thực sự của chính phủ Pháp, trong bối cảnh xảy ra cuộc xung đột Trung-Nhật, đã thực hiện các biện pháp không tương thích với công hàm của Pháp vào tháng 9 năm ngoái. Pháp sẽ không chiếm đóng các đảo trước khi giải quyết việc tranh chấp giữa Trung Quốc và Pháp về quyền sở hữu của những hòn đảo này. Ông Arsène Henry thông báo với

Báo *Le Matin*, số 19830, ngày 08/7/1938 tại Paris có đăng bài: “Tokyo kháng nghị việc Pháp chiếm đóng quần đảo Hoàng Sa”, trang 1 và 3.

“Ông Horinouchi, Thứ trưởng Bộ Ngoại giao tại Tokyo, đã trao cho Đại sứ Pháp một công hàm về sự chiếm đóng quần đảo Hoàng Sa. Tài liệu này được hình thành theo các điều khoản sao cho chính phủ Pháp nghiên cứu nó - với tinh thần hòa giải và thân thiện. Mục đích chính trong cách tiếp cận của Nhật Bản là tìm hiểu về ý định của Pháp tại quần đảo Hoàng Sa và để đảm bảo rằng lợi ích của các công ty của công dân Nhật Bản được tôn trọng. Tất cả sự xoa dịu về mặt này đã được nước Pháp đưa ra một cách nhẹ nhàng”.⁽⁵¹⁾

Bên cạnh phản ứng bằng ngoại giao ôn hòa và dư luận báo chí, tàu chiến quân đội Nhật cũng lập tức hiện diện ở Hoàng Sa. Báo *Journal des débats politiques et littéraires* ngày 08/7/1938 đưa thông tin: “Điện báo từ Hồng Kông cho biết rằng, theo nguồn tin của Trung Quốc, một tuần dương hạm Nhật Bản đã đến quần đảo Hoàng Sa ngày hôm qua, đang được chiếm đóng bởi lính bảo an An Nam.”⁽⁵²⁾

Sự kiện này được báo *Le Courrier colonial* ngày 08/7/1938 tường thuật đầy đủ hơn qua bản tin “Hải Nam và Hoàng Sa”. Bài báo viết: “Thái độ quyết liệt của Anh và Pháp đã làm cho người Nhật tạm dừng bước. Họ có đủ cảm nhận để thấy rằng chiến tranh với Trung Quốc mà chưa nhận được một thỏa thuận bắt tay với

Thứ trưởng Bộ Ngoại giao [Nhật] rằng chính phủ Đông Dương thuộc Pháp đã bổ nhiệm một viên chức quản lý cho quần đảo Hoàng Sa. Ông nói thêm rằng lợi ích của các đối tượng mà Nhật Bản đã khai thác là tảo biển và phosphat ở các đảo trong hơn một thập niên sẽ được tôn trọng”.⁽⁵⁰⁾

Nhận định về thái độ ngoại giao ôn hòa của Nhật Bản, báo *L'Information d'Indochine* ngày 09/7/1938 viết: “Vấn đề được nêu lên giữa những người chịu trách nhiệm chính liên quan đến ý muốn chiếm đóng quần đảo Hoàng Sa của Pháp khi chính phủ Pháp cử lính bảo an An Nam ra đóng ở đó. Đợt đổ bộ này nhằm bảo đảm việc bảo vệ hàng đăng mà chính phủ An Nam duy trì ở những hòn đảo này để giữ sự an toàn cho việc điều hướng hàng hải”.

hai cường quốc này là chưa đủ. Vì vậy, 20 tàu chiến của họ đến đe dọa đảo Hải Nam đã rời khỏi khu vực này, chỉ còn lại 4 hoặc 5 chiếc; và các tàu Pháp đã tự di chuyển theo hướng Quảng Châu Loan. Lệnh cảnh báo được dỡ bỏ; người ta có thể hy vọng rằng nó sẽ không kéo dài trừ khi có một sự kiện không lường trước được”.

“Mặt khác, người ta thông báo - một tin tức chắc chắn sẽ bị chối bỏ - sự xuất hiện của một tàu tuần dương Nhật Bản ở phía trước quần đảo Hoàng Sa, mà hiện tại một đội lính bảo an An Nam đang chiếm giữ và là nơi một trăm ngư dân Nhật Bản đang kiếm sống bằng ngành khai thác của họ. Giả sử Đại sứ Trung Quốc tuyên bố với Ngoại trưởng [Pháp] rằng đảo đá này là tài sản của đất nước của họ! Ông Bonnet [Đại sứ Pháp] sẽ trả lời rằng nước Pháp có quan điểm khác và coi quần đảo nhỏ bé này thuộc chủ quyền của vương quốc An Nam”.⁽⁵³⁾

Tuy nhiên, về mặt quan hệ ngoại giao, giữa Pháp và Nhật Bản luôn tỏ ra nhẹ nhàng. Báo *Le Journal* ngày 09/7/1938 đưa tin: Bộ Ngoại giao [Pháp] hiện đang xem xét sự kháng nghị của Nhật chống lại việc chiếm đóng quần đảo Hoàng Sa của Pháp. Công hàm này đã được trao vào thứ năm cho đại sứ của chúng ta tại Tokyo, ông Arsène Henry, từ tay của Thứ trưởng Ngoại giao Nhật Bản Horinouchi, người đã đến Paris sáng hôm qua. Những người có trách nhiệm chính thức vẫn chưa quyết định việc tiếp theo sẽ như thế nào trong tranh chấp Pháp-Nhật này. Các chi tiết của vụ việc được biết đến là chính phủ Pháp đã giải thích lý do của việc đổ bộ một số lính gác bờ biển trên quần đảo Hoàng Sa. Thậm chí, chúng ta có thể nói rằng các chất vấn của Nhật Bản là vừa phải và không mang tính hăm dọa. Chính phủ Pháp, một phần, quyết tâm xem xét tất cả các khía cạnh của vấn đề trên tinh thần thiện thiện và hòa giải”.⁽⁵⁴⁾

Trong công hàm gửi chính phủ Nhật Bản ngày 12/7/1938, Đại sứ Pháp ở Tokyo khẳng định vai trò gìn giữ an ninh trên Biển Đông với hàm ý sự chi phối về chủ quyền của chính quyền bảo hộ Pháp rằng: “Trải rộng ra quần đảo Hoàng Sa, phương cách bảo đảm an toàn đường biển đang được thực thi ở vùng duyên hải và các đảo thuộc về Liên bang Đông Dương, mục đích của chính phủ Pháp là thi hành đầy đủ trách nhiệm của mình nhằm bảo đảm việc đi lại trên biển quốc tế cho quần đảo Hoàng Sa và các khu vực chung quanh”.⁽⁵⁵⁾

Công hàm của chính phủ Pháp gửi đến vào thời điểm tại Nhật vừa rộ lên tin đồn hải quân Pháp đang có tàu chiến chiếm đóng ở Hoàng Sa. Báo *L'Ouest-Éclair* ngày 13/7/1938 giật “tít”: “Tàu chiến Pháp canh giữ giữa quần đảo Hoàng Sa: Không, nhưng Tokyo đã loan truyền tin đồn”. Bài báo viết: “Tại Tokyo, ngày 12/7/1938, Hãng Thông tấn Domei đưa ra một văn bản dựa theo thông điệp từ Hồng Kông, có 6 tàu chiến Pháp hiện đang canh giữ quần đảo Hoàng Sa. Thông điệp này, dựa trên nguồn tin từ Trung Quốc, thông báo rằng vào sáng chủ nhật,

hai chiếc tàu vận tải của Pháp đã tháo dỡ vũ khí, đạn dược và đồ thiết dụng xuống quần đảo Hoàng Sa... Trong quyền hạn được cho phép, chúng tôi phân loại tin tức này. Không có tàu chiến Pháp nào hiện đang ở quần đảo Hoàng Sa hoặc trong vùng lân cận. Không có phương tiện chiến tranh nào dưới mọi hình thức được gửi đến những hòn đảo này”.⁽⁵⁶⁾

Đáp trả trước dư luận từ Nhật Bản, ngày 14/7/1938, nhật báo *La Croix* của Pháp dẫn lời của người phát ngôn khẳng định: “Với sự cho phép của Bộ Ngoại giao [Pháp], chúng tôi loại bỏ một cách dứt khoát tin tức này. Không có tàu chiến Pháp nào hiện đang ở quần đảo Hoàng Sa hoặc trong vùng lân cận; không có phương tiện chiến tranh nào được gửi đến những hòn đảo này. Cần nhắc lại rằng quần đảo Hoàng Sa là một nhóm các đảo nhỏ và rạn san hô nhỏ trên mặt nước có vị trí nằm ở phía nam đảo Hải Nam, đối diện với Đông Dương, và gần đây một số lính gác Đông Dương đã được gửi đến đó để bảo vệ trạm phát sóng T.S.F và ngọn hải đăng mà chính quyền Pháp đã thiết lập trên vùng đảo này; hơn nữa, đảo này thuộc về thuộc địa của chúng tôi”.⁽⁵⁷⁾

Sự phản ứng của Nhật Bản còn được thể hiện cụ thể khi vào ngày 15/7/1938, tàu hải quân Nhật lại xúc tiến thị sát các đảo ở Hoàng Sa và chiếm lấy một đảo. Phản ánh sự kiện này, báo *Đuốc tuệ* ngày 01/8/1938 viết (nguyên văn): “*Chính-phủ Đông-dương đã chính thức nhận đảo. Đảo Tây-sa (Paracels) tức ta gọi là đảo Hoàng-sa ở trong bể Nam-hải, trước Huế trông ra, một nơi của ngõ giữa Đông-dương, đường hàng-hải Nam-dương qua Hồng-công, Trung-quốc, Nhật-bản tất qua đó. Một nơi rất trọng yếu về quân sự trong trông ra ngoài trông vào của Đông-dương. Trường tàu bay, nơi đỗ tàu chiến, vô tuyến điện đài, triều [chiếu] hải-đăng đều cần có ở đó để làm nơi phòng-ngữ [ngự]. Mất Tây-sa tức là Đông-dương mất cái điểm canh cửa ngõ. Thế mà đảo ấy từ đời vua Gia-long đã thuộc về nước Nam quản cố. Gần đây Nhật để ý, Tàu cũng đòi. Vì kế phòng thủ Đông-dương, chính-phủ Bảo hộ lấy sự thực trên lịch sử đảo ấy của nước Nam nên đã chính thức phái chiến hạm và lính khố xanh ra giữ đảo ấy. Nhật trước kháng nghị, nhưng rồi biết phải, cũng đã êm êm, chỉ xin chính-phủ Đông-dương bảo hộ cho kiều dân Nhật đến lấy phốt-phát ở đấy và xin cung cho Nhật ít sắt*”.⁽⁵⁸⁾

Rõ ràng là Pháp đã nhân danh Việt Nam tuyên bố chủ quyền, nhưng Nhật Bản đang chuẩn bị chiến tranh thôn tính các lãnh thổ trong khu vực nên đã tính tới nước tận dụng các quần đảo này.

Tổng kết về sự tranh chấp của Nhật Bản về chủ quyền Hoàng Sa với Việt Nam, báo *Journal des débats politiques et littéraires* ngày 08/7/1938 khẳng định: “Báo chí Pháp và quốc tế quay trở lại vấn đề quần đảo Hoàng Sa, nằm ở phía đông nam của đảo Hải Nam và gần đây được chiếm đóng bởi nước Pháp. Mặc cho sự

kháng nghị ôn hòa của Tokyo và những khích động chống Pháp của nước Đức, quần đảo Hoàng Sa thuộc quyền sở hữu của nước Pháp vẫn có thể thực hiện tất cả các biện pháp bảo vệ phù hợp với nó. Nói một cách tổng quát về lịch sử ngoại giao của các quần đảo này: Đó là năm 1816, trên thực tế, Hoàng đế Gia Long đã long trọng làm lễ chiếm hữu quần đảo Hoàng Sa. Vào năm 1820, J. B. Chaigneau, một cố vấn Pháp của Gia Long, đã thống kê chúng theo cách thức trang trọng nhất trong sổ các tài sản của hoàng đế này. Năm 1885, sau những chiến thắng của Courbet [trước triều Nguyễn và nhà Mãn Thanh], Trung Quốc nhận ra rằng Pháp đã thay thế các quyền chủ quyền của An Nam. Năm 1899, ông Doumer đã quy định việc xây dựng một ngọn hải đăng trên các đảo để hướng dẫn điều hướng hàng hải. Như có thể thấy, các quyền của Pháp trên những hòn đảo này được thiết lập có căn cứ lịch sử và hợp pháp”.⁽⁵⁹⁾

Phân tích về những phản ứng bất thành của Nhật đối với việc triển khai lực lượng bảo an người Việt ra trú đóng ở Hoàng Sa, báo *Marianne* ngày 13/7/1938 cho rằng: “Tokyo đã không trở lại vụ việc Hoàng Sa. Trên thực tế, nước Pháp chỉ đơn thuần đồ bộ lính bảo an An Nam ở quần đảo Hoàng Sa, phía nam của Hải Nam. Có vài pháo hạm tuần tra trong khu vực. Tại Tokyo, người phát ngôn quân sự đã tuyên bố, sau khi chiếm đóng, hải quân Nhật Bản sẽ giải giáp lính An Nam bởi các thủy thủ của hạm đội đóng quân xung quanh đảo Hải Nam. Sau đó, quân đội Nhật di chuyển và rút đi mà không thực hiện hành động gì. Đó là bởi nội bộ Tokyo vẫn tiếp tục có sự căng thẳng giữa chính phủ và quân đội, một số mệnh lệnh bên này đưa ra thì bên kia rút lại! Ngoài ra, chính phủ Nhật, trong nỗ lực tìm kiếm lợi ích từ cuộc chiến tranh tại Trung Quốc bằng việc gây tổn hại mấy triệu người Trung Quốc để giành một thị trường, đã phải lùi bước trước khả năng phản ứng nghiêm trọng của quốc tế. Vì vậy, Nhật Bản can thiệp về Hoàng Sa chỉ theo nghĩa “hiếu biết lẫn nhau”! Và Pháp đã tránh được sự mất mặt, một lần nữa, ở Viễn Đông”.⁽⁶⁰⁾

Đến cuối năm 1938, áp lực của Nhật Bản ngày càng gia tăng ở Trung Quốc và Đông Dương, nguy cơ bị xâm lược đến gần, nên chính phủ Pháp thông qua Bộ Thuộc địa đã cho phép quân đội “bất chấp sự nghiêm trọng của tình hình châu Âu, để áp dụng một thái độ mạnh mẽ ở vùng Viễn Đông, nơi lực lượng hải quân ở Thái Bình Dương, dưới sự chỉ huy của Đô đốc Le Bigot tăng cường sự chiếm đóng ở quần đảo Hoàng Sa, ngăn chặn sự chiếm đóng đảo Hải Nam của người Nhật”.⁽⁶¹⁾

Ngày 10/02/1939, quân Nhật tấn công chiếm đóng đảo Hải Nam của Trung Quốc. Hoàng Sa đứng trước một thử thách thật sự. Nhưng vào thời khắc ấy, quân Nhật chưa tiếp tục ra tay hành động ngay. Báo *Paris-soir* ngày 11/02/1939 đưa ra nhận định: “Người Nhật không chiếm quần đảo Hoàng Sa thuộc Pháp. Người Nhật vừa chiếm đóng đảo Hải Nam. Nếu hoạt động quân sự khiến họ trở thành người nắm giữ chìa khóa mở cửa vịnh Bắc Kỳ ngày hôm qua, thì đó là những tháng ngày

Báo *Paris-soir*, số 163, ngày 11/02/1939 tại Paris có đăng bài: "Người Nhật chiếm đóng bước đầu đảo Hải Nam", trang 1 và 6.

chúng ta có may mắn để thu thập từ phát ngôn của một nhân chứng, mà chúng ta nhắc lại ngày hôm nay".⁽⁶²⁾

Những người lính Việt Nam tham gia trấn giữ quần đảo Hoàng Sa sau khi trở về đất liền đã được chính phủ Đông Dương hết lời ca ngợi và dành cho họ một sự trân trọng đáng kể. Báo *Le Nouvelliste d'Indochine* ngày 05/3/1939 mô tả buổi lễ ghi công họ như sau: "Bài báo mà chúng tôi đăng vào chủ nhật trước dành cho những người lính gác An Nam trấn giữ quần đảo Hoàng Sa, khi phải đối đầu với hai tàu chiến Nhật Bản, đã nhận được sự quan tâm của rất nhiều độc giả. Vào thời điểm chúng tôi ấn hành số này, một buổi lễ được tổ chức tại Huế để tôn vinh những cá nhân nổi bật⁽⁶³⁾ trong công việc dũng cảm này. Tại ngày lễ năm nay của lính gác An Nam, ông Graffeil, Khâm sứ Trung Kỳ đã đeo Huân chương Đại Nam Long tinh lên cây cờ của lính bản xứ. Sau đó, ông gắn Huân chương Bắc đẩu bội tinh hạng 4 lên ngực Thanh tra Grethen, người chỉ huy đội quân chiếm đóng quần đảo Hoàng Sa. Nước Pháp đã không quên một trong những người phục vụ tốt của mình. Các lữ đoàn lính An Nam đều cử mỗi đơn vị một phái đoàn gồm 5 đến 6 binh sĩ An Nam và một sĩ quan Pháp, tổng cộng có 23 sĩ quan đến. Buổi lễ trang trọng này đã kết thúc với sự đánh giá rất cao những người lính gác và trang thiết bị của họ".⁽⁶⁴⁾

Tokyo đã cho phép họ trông đợi. Pháp, liên minh với Trung Quốc theo một thỏa thuận có niên đại từ năm 1898, ở hòn đảo [Hải Nam] này có 1.700.000 người dân là điều đáng quan tâm và đã thu hút sự chú ý của chính phủ Nhật Bản. Không thể bỏ qua tầm quan trọng chiến lược trong việc bảo vệ Đông Dương ở cực nam Trung Quốc, vào tháng 7 năm 1938 Pháp đã tiến hành chiếm đóng quần đảo Hoàng Sa, và thực hiện chủ quyền của An Nam trên những hòn đảo này. Không chính thức phản đối biện pháp này, chính quyền Tokyo đã cho thấy tầm quan trọng của nó đối với biện pháp phòng ngừa của Pháp. Tại thời điểm một đội quân Pháp cầm cờ ba sắc [cờ Pháp] trên quần đảo hoang vắng này, một tàu hải quân Nhật Bản đã đến chứng kiến ở khu vực này. Đó là câu chuyện của sự công nhận, rằng

Năm Chiêu Hòa thứ 14 của Nhật (1939), Chiến tranh Thế giới thứ hai bùng nổ, ngày 01/3/1939 quân đội Nhật xuất phát từ vùng biển phía nam, sau đó cùng lúc triển khai chiếm đóng quần đảo Hoàng Sa và Trường Sa. Tuy nhiên, cho đến cuối tháng 3/1939, Nhật Bản vẫn chưa chính thức thừa nhận sự chiếm đóng Hoàng Sa bằng quân sự. Báo *L'Humanité* ngày 31/3/1939 đưa tin: “Không có cuộc đổ bộ quân đội Nhật tại quần đảo Hoàng Sa. Ngày 30/3/1939, Tokyo đã bác bỏ thông tin hải quân Nhật Bản đổ bộ quân đội tại quần đảo Hoàng Sa”.⁽⁶⁵⁾ Dĩ nhiên, sự tránh né dư luận không kéo dài được lâu, bởi thực tế nước Nhật quân phiệt lúc đó đã khởi đầu giấc mộng bá chủ vùng Viễn Đông bằng hàng loạt cuộc tấn công vũ trang xâm lược của mình.

Phản ứng trước hành động của quân đội Nhật, ngày 5/5/1939, Pháp quy định quản lý cụ thể hơn bằng việc thành lập hai Đại lý hành chính ở quần đảo Hoàng Sa thuộc tỉnh Thừa Thiên, là Đại lý hành chính Nguyệt Thiềm (Pháp gọi là Croissant groupe) và phụ cận, và Đại lý hành chính An Vĩnh (Pháp gọi là Amphytrite groupe) và phụ cận.⁽⁶⁶⁾ Ranh giới giữa hai khu vực này được phân ra bởi kinh tuyến 112° Đông, trừ rặng đá ngầm Vuladdore hoàn toàn phụ thuộc vào Đại lý hành chính Nguyệt Thiềm. Những phái viên hành chính đứng đầu hai Đại lý này với tư cách đại diện của Công sứ Pháp tại tỉnh Thừa Thiên đóng trụ sở tại đảo Hoàng Sa và đảo Phú Lâm. Hàng năm, mỗi phái viên được hưởng phụ cấp đại diện và kinh lý là 400 đồng Đông Dương, lấy từ ngân sách địa phương xứ Trung Kỳ.

Như vậy, cả hai quần đảo Hoàng Sa và Trường Sa đều lần lượt được đưa vào quản lý về mặt hành chính bởi các chính quyền địa phương ở Việt Nam thời Pháp thuộc. Điều đó cũng đồng nghĩa Việt Nam tiếp tục xác lập quyền quản lý lãnh thổ ở hai quần đảo này thông qua chính quyền của Pháp, và là cơ sở pháp lý cho việc tranh chấp quốc tế với Nhật Bản, Trung Quốc trước mắt và cả lâu dài về sau.

Sau khi dùng quân đội để chiếm đóng, đến ngày 04/9/1939, Nhật Bản đổi tên quần đảo Trường Sa là Tân Nam Chư Đảo,⁽⁶⁷⁾ xem Hoàng Sa và Trường Sa là một bộ phận của tỉnh Cao Hùng, chịu sự quản lý của chính quyền Đài Loan thuộc Nhật.⁽⁶⁸⁾ Chính phủ Pháp đã cực lực phản đối việc sáp nhập này.

Trong Thế chiến thứ hai, Nhật Bản đã xây dựng những công trình quân sự bê tông cốt thép cùng các căn cứ hải quân tại Hoàng Sa và Trường Sa. Đặc biệt, Nhật Bản còn xây dựng ở Trường Sa một căn cứ tàu ngầm làm bàn đạp xâm lược Đông Nam Á. Đến sự kiện Nhật đảo chính Pháp ở Đông Dương ngày 09/3/1945, quân Nhật bắt các đơn vị lính Pháp và nhân viên khí tượng người Việt đóng ở các đảo Hoàng Sa làm tù binh. Tham vọng của Nhật Bản rất lớn, nhưng cuộc chiến phi nghĩa mà họ gây ra cuối cùng bị thất bại thảm. Khi chiến tranh kết thúc, với tư cách là nước bại trận, Nhật Bản đã chấm dứt việc chiếm hữu Hoàng Sa và Trường Sa kể từ 26/8/1945.⁽⁶⁹⁾

Đến Hội nghị San Francisco [Hoa Kỳ] gồm 51 quốc gia tham dự (từ 5/9 đến 8/9/1951) để ký kết hòa ước với Nhật, vào 7/9/1951, Thủ tướng kiêm Ngoại trưởng Trần Văn Hữu của chính phủ Bảo Đại [Chính phủ Quốc gia Việt Nam] long trọng tuyên bố hai quần đảo Hoàng Sa và Trường Sa là lãnh thổ của Việt Nam mà không có sự phản đối nào từ đại biểu các nước. Ngày hôm sau, trong điều 2 đoạn 7 của hòa ước ghi rõ: “Nhật Bản từ bỏ mọi quyền, danh nghĩa và tham vọng đối với các quần đảo Hoàng Sa và Trường Sa”. Tham vọng của quân phiệt Nhật đối với hai quần đảo Hoàng Sa và Trường Sa của Việt Nam chính thức chấm dứt. Nhật Bản từ đó không còn dính líu đến sự tranh chấp bất kỳ nào về hai quần đảo này.

* * *

Trong quá khứ, việc chiếm hữu hòa bình và xác lập chủ quyền lãnh hải cùng các quần đảo Hoàng Sa, Trường Sa trên Biển Đông của Việt Nam đã diễn ra từ thời các chúa Nguyễn, vua Nguyễn, chính thức dưới danh nghĩa nhà nước là từ năm 1816 thời vua Gia Long, mà không hề bị các quốc gia liên kề lên tiếng phản đối hay phủ nhận, quốc tế đều biết đến. Đó là cơ sở để khẳng định chủ quyền chính thức về mặt pháp lý của Việt Nam đối với những lãnh hải và các đảo trên Biển Đông đã có từ đầu thời Nguyễn.

Bị thất bại trước cuộc xâm lược của phương Tây và buộc phải ký hiệp ước chấp nhận sự bảo hộ của nước Pháp, xét cho cùng, là sự thay đổi chủ thể trên cơ sở nước Pháp tiếp nối quyền làm chủ vốn có của phía nhà Nguyễn đối với lãnh thổ, lãnh hải của Việt Nam. Vì thế, những hoạt động thực thi chủ quyền, những hiệp ước có tính pháp lý quốc tế của chính quyền Pháp ở Việt Nam trước Cách mạng tháng Tám năm 1945 đều mang tính kế thừa hợp pháp chủ quyền của Việt Nam trong quá khứ. Điều đó cũng đồng nghĩa sau khi giành được nền độc lập, dân tộc Việt Nam cũng lấy lại/kế thừa những di sản để lại từ chủ thể trước đó là chính quyền Pháp thống trị, trong đó bao gồm chủ quyền về lãnh hải và các đảo, quần đảo mà trước đó người Pháp đã thực thi.

Trong quá trình quản lý thuộc địa Việt Nam, chính quyền Đông Pháp và cả chính phủ Pháp đã tích cực đấu tranh để khẳng định, bảo vệ và thực thi chủ quyền lãnh hải và các đảo của Việt Nam, nhất là với Nhật Bản lẫn Trung Quốc ở Hoàng Sa - Trường Sa. Người Pháp có thái độ tích cực như thế cũng nhằm để bảo vệ tối đa quyền lợi cho họ; nhưng về khách quan, đã có đóng góp không nhỏ vào việc duy trì, phát triển và tổ chức chặt chẽ hơn việc thực thi chủ quyền biển đảo của Việt Nam trước ngày bị Nhật đảo chính vào 9/3/1945. Nhờ vậy, chủ quyền lãnh hải, hải đảo của Việt Nam không hề bị gián đoạn, và là cơ sở pháp lý quốc tế để nhân dân Việt Nam tiếp tục bảo vệ chủ quyền biển đảo thiêng liêng của Tổ quốc trong hiện tại và tương lai trước bất kỳ thế lực tranh chấp nào.

CHÚ THÍCH

- (1) Kazumasa Kikuchi, *Các nước Đông Nam Á và dân cư*, Tái bản năm Chiêu Hòa 61, Đại Minh Đường phát hành, Tokyo, Nhật Bản, 1986 (Bản tiếng Nhật, Đặng Thị Thu Phương dịch sang tiếng Việt), tr. 8.
- (2) Nguyên là đơn vị tiền kim loại, 1 nguyên bằng 10 giắc, 1 giắc bằng 10 phân.
- (3) Kazumasa Kikuchi, *Các nước Đông Nam Á và dân cư*, sách đã dẫn, tr. 14.
- (4) Kazumasa Kikuchi, *Các nước Đông Nam Á và dân cư*, sách đã dẫn, tr. 14-15.
- (5) Olivier A. Saix, "Îles Paracels", *Báo La Géographie*, số tháng 11-12/1933, Paris, tr. 234.
- (6) Sauvaire Jourdan, "Les Paracels infiniment petits de notre domaine colonial", *Báo La Nature*, số 2916, ngày 01/11/1933, Paris, tr. 385-387.
- (7) Sauvaire Jourdan, "Les Paracels...", *Báo La Nature*, số 2916, ngày 01/11/1933, đã dẫn, tr. 385-387.
- (8) Đảo Ba Bình có tên quốc tế là Itu Aba, Trung Quốc gọi là Thái Bình đảo (太平島), nằm ở tọa độ 10°23' Bắc và 114°22' Đông, là hòn đảo lớn nhất trong quần đảo Trường Sa, hiện đang thuộc sự kiểm soát của Đài Loan.
- (9) Gouvernement général de l'Indo-Chine, *Rapports au Conseil de gouvernement*, Part II, Impr. d'Extrême-Orient, Hanoï, 1917, p. 112.
- (10) Le Diplômate Errant, "La valise entrouverte", *Báo L'Europe nouvelle*, số 1, ngày 02/01/1921, Paris, tr. 5.
- (11) Olivier A. Saix, "Îles Paracels", *Báo La Géographie*, số 11-12/1933, Paris, tr. 237.
- (12) Kazumasa Kikuchi, *Các nước Đông Nam Á và dân cư*, sách đã dẫn, tr. 15-18.
- (13) Sauvaire Jourdan, "Les Paracels...", *Báo La Nature*, số 2916, ngày 01/11/1933, đã dẫn, tr. 385-387.
- (14) Kazumasa Kikuchi, *Các nước Đông Nam Á và dân cư*, sách đã dẫn, tr. 15-18.
- (15) Barbisier, "La perte du Haiphong", *Báo L'Éveil économique de l'Indochine*, số 394, ngày 28/12/1924, Hanoï, tr. 9.
- (16) Sauvaire Jourdan, "Les Paracels...", *Báo La Nature*, số 2916, ngày 01/11/1933, đã dẫn, tr. 385-387.
- (17) H. Cucherousset, "Du Charbon pour le De Lanessan", *Báo L'Éveil économique de l'Indochine*, số 419, ngày 21/6/1925, Hanoï, tr. 1-3.
- (18) Mục: "Dans la mer de Chine", *Báo La Croix*, số 15664, ngày 15/3/1934, Paris, tr. 3.
- (19) Phan Đăng Thanh, "Biển, đảo Việt Nam và quy chế pháp lý của nó", 8/02/2013, <http://dec.ctu.edu.vn>.
- (20) Bạch thư về các quần đảo Hoàng Sa và Trường Sa, Việt Nam Cộng hòa, Bộ Ngoại giao, Sài Gòn, 1975.
- (21) Olivier A. Saix, "Îles Paracels", *Báo La Géographie*, số tháng 11-12/1933, Paris, tr. 242-243.
- (22) Mục: "L'Éveil de l'Indochine", *Báo L'Indochine*, số 140, ngày 05/7/1932, Paris, tr. 134.

- (23) Nghị định Toàn quyền Đông Dương số 156-SC ngày 15/6/1932 về thiết lập tổ chức hành chính ở quần đảo Hoàng Sa.
- (24) Nghị định của Toàn quyền Đông Dương ngày 28/12/1934.
- (25) Năm 1931, Trung Quốc cấp quyền khai thác phân chim tại quần đảo Hoàng Sa cho Công ty Anglo-Chinese Development nhưng bị Pháp phản đối.
- (26) Kazumasa Kikuchi, *Các nước Đông Nam Á và dân cư*, sách đã dẫn, tr. 15.
- (27) Alexandre Varenne, "Les événements d'Extrême-Orient et notre avenir en Indochine", Báo *Politique étrangère*, số 1, tháng 02/1938, Paris, tr. 24.
- (28) Dụ số 10 của Hoàng đế Bảo Đại ký vào 30/3/1938 (nhằm ngày 29 tháng 2 năm Bảo Đại thứ 13).
- (29) Mục: "La France a fait occuper les îles Paracel", Báo *Journal des débats politiques et littéraires*, số 158, ngày 04/7/1938, Paris, tr. 6.
- (30) Mục: "La France a fait occuper les îles Paracel", Báo *L'Homme libre*, số 7952, ngày 05/7/1938, Paris, tr. 1.
- (31) Mục: "Le gouvernement de l'Indochine renforce la protection des îles Paracel", Báo *Le Figaro*, số 186, ngày 05/7/1938, Paris, tr. 3.
- (32) Mục: "La France fait occuper les îles Paracel", Báo *L'Action française*, số 186, ngày 05/7/1938, Paris, tr. 1.
- (33) Mục: "L'occupation par la France des îles Paracel", Báo *Le Temps*, số 28056, ngày 05/7/1938, Paris, tr. 6.
- (34) Mục: "La Japon s'inquiète de l'occupation de plusieurs îles voisines de îles de Hai-nan par desgendarmes annamites", Báo *La Petite Gironde*, số 24087, ngày 05/7/1938, Bordeaux (Pháp), tr. 1.
- (35) Mục: "Les îles Paracel dépendent de l'empire d'Annam", Báo *L'Echo d'Alger*, số 10195, ngày 05/7/1938, Alger (Algérie), tr. 1.
- (36) Mục: "N.D.L.R.", Báo *Journal des débats politiques et littéraires*, số 158, ngày 04/7/1938, Paris, tr. 6.
- (37) Mục: "La Vie Diplomatique", Báo *Affaires étrangères*, số 8, tháng 10/1938, Paris, tr. 482.
- (38) Mục: "Partie non officielle", Báo *Journal officiel de la Guyane française*, số 28, ngày 09/7/1938, Cayenne (Guyane thuộc Pháp ở Nam Mỹ), tr. 528.
- (39) Mục: "Le Japon et l'occupation des îles Paracel", Báo *Le Petit Parisien*, số 22407, ngày 06/7/1938, Paris, tr. 3.
- (40) Bernard Serampuy, "Chroniques", Báo *Sciences politiques*, số 9, tháng 8/1938, Paris, tr. 361.
- (41) Mục: "La Vie Diplomatique", Báo *Affaires étrangères*, số 8, tháng 10/1938, đã dẫn, tr. 483.
- (42) Mục: "Les îles Paracels n'ont pas reçu de matériel de guerre", Báo *La Croix*, số 17004, ngày 14/7/1938, Paris, tr. 1.
- (43) Mục: "Le Japon fait des représentations à Paris à propos des îles Paracel", Báo *Ce soir*, số 492, ngày 08/7/1938, Paris, tr. 5.
- (44) Mục: "La version nipponne", Báo *Ce soir*, số 492, ngày 08/7/1938, Paris, tr. 5.

- (45) Mục: "A propos des îles Paracels", Báo *Journal des débats politiques et littéraires*, số 161, ngày 08/7/1938, Paris, tr. 6.
- (46) Mục: "Le Japon et l'occupation des îles Paracel", Báo *Le Petit Troyen*, số 20339, ngày 08/7/1938, Troyes (Pháp), tr. 1.
- (47) Mục: "Protestation nippone contre l'occupation des îles Paracels", Báo *Le Populaire*, số 5623, ngày 08/7/1938, Paris, tr. 3.
- (48) Paul Mousset, "Les îles Paracels appartiennent à la France", Báo *Le Figaro*, số 188, ngày 07/7/1938, Paris, tr. 3.
- (49) Paul Mousset, "Les Paracels possession française", Báo *Le Figaro*, số 188, ngày 07/7/1938, Paris, tr. 3.
- (50) Mục: "Tokio proteste contre l'occupation des îles Paracels", Báo *Le Matin*, số 19830, ngày 08/7/1938, Paris, tr. 3.
- (51) Mục: "La question des Paracèles", Báo *L'Information d'Indochine*, số 240, ngày 09/7/1938, Saigon, tr. 2.
- (52) Mục "A propos des îles Paracels", Báo *Journal des débats politiques et littéraires*, số 161, ngày 08/7/1938, Paris, tr. 2.
- (53) Mục: "Haïnan et les Paracels", Báo *Le Courrier colonial*, số 2008, ngày 08/7/1938, Paris, tr. 1.
- (54) Mục: "Le Quai d'Orsay examine la note japonaise au sujet de l'occupation des îles Paracels", Báo *Le Journal*, số 16698, ngày 09/7/1938, Paris, tr. 5.
- (55) Công hàm của Đại sứ quán Pháp tại Nhật Bản gửi chính phủ Nhật Bản ngày 12/7/1938.
- (56) Mục: "Des navires de guerre française gardent-ils les îles Paracels", Báo *L'Ouest-Éclair*, số 15220, ngày 13/7/1938, Rennes (Pháp), tr. 3.
- (57) Mục: "Les îles Paracels n'ont pas reçu de matériel de guerre", Báo *La Croix*, số 17004, ngày 14/7/1938, đã dẫn, tr. 1.
- (58) Mục thời sự: "Việc đảo Tây-sa [Hoàng Sa] đã tiếm yên", Báo *Đuốc tuệ*, số 90, ngày 01/8/1938, Hà Nội, tr. 45.
- (59) Mục "A propos des îles Paracels", Báo *Journal des débats politiques et littéraires*, số 161, ngày 08/7/1938, Paris, tr. 2.
- (60) Mục: "Au Japon", Báo *Marianne*, số 299, ngày 13/7/1938, Paris, tr. 2.
- (61) Alain Lubrano, "La défense de nos colonies devant le Congrès Radical", Báo *Les Annales coloniales*, số 45, ngày 09/11/1938, Paris, tr. 1.
- (62) Mục "Les Japonais n'occupèrent pas les Paracels îles françaises", Báo *Paris-soir*, số 163, ngày 11/02/1939, Paris, tr. 6.
- (63) Nguyễn văn: Les artisans.
- (64) Mục: "Echos et Nouvelles", Báo *Le Nouvelliste d'Indochine*, số 126, ngày 05/3/1939, Saigon, tr. 2.
- (65) Mục: "Pas de débarquement de troupes japonaises aux îles Paracels", Báo *L'Humanité*, số 14710, ngày 31/3/1939, Paris, tr. 3.

- (66) Nghị định số 3282 do Toàn quyền Đông Dương J. Brévié ký ngày 5/5/1939.
- (67) Nhật Bản gọi là Shinnan Shoto, âm Hán-Việt là Tân Nam Chư Đảo (新南諸島), có nghĩa là “nhóm đảo mới ở phía nam”.
- (68) Kazumasa Kikuchi, *Các nước Đông Nam Á và dân cư*, sách đã dẫn, tr. 15.
- (69) Kazumasa Kikuchi, *Các nước Đông Nam Á và dân cư*, sách đã dẫn, tr. 16.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

- *Affaires étrangères*, N° 8, 10/1938, Paris.
- *Ce soir*, N° 492, 08/7/1938, Paris.
- *Đuốc tuệ*, số 90, 01/8/1938, số 91, 15/8/1938, Hanoi.
- Gouvernement général de l'Indo-Chine, *Rapports au Conseil de gouvernement*, Part II, Impr. d'Extrême-Orient, Hanoi, 1917.
- *Journal des débats politiques et littéraires*, N° 158, 04/7/1938, N° 161, 08/7/1938, Paris.
- *Journal officiel de la Guyane française*, N° 28, 09/7/1938, Cayenne (Guyane).
- Kazumasa Kikuchi, *Các nước Đông Nam Á và dân cư*, Tài bản năm Chiêu Hòa 61, Đại Minh Đường phát hành, Tokyo, Nhật Bản, 1986 (Bản tiếng Nhật).
- *L'Action française*, N° 186, 05/7/1938, Paris.
- *L'Echo d'Alger*, N° 10195, 05/7/1938, Alger (Algérie).
- *L'Europe nouvelle*, N° 1, 02/01/1921, Paris.
- *L'Éveil économique de l'Indochine*, N° 394, 28/12/1924, N° 419, 21/6/1925, Hanoi.
- *L'Homme libre*, N° 7952, 05/7/1938, Paris.
- *L'Humanité*, N° 14710, 31/3/1939, Paris.
- *L'Indochine*, N° 140, 05/7/1932, Paris.
- *L'Information d'Indochine*, N° 240, 09/7/1938, Saigon.
- *L'Ouest-Éclair*, N° 15220, 13/7/1938, Rennes (France).
- *La Croix*, N° 15664, 15/3/1934, N° 17004, 14/7/1938, Paris.
- *La Géographie*, N° 11-12/1933, Paris.
- *La Nature*, N° 2916, 01/11/1933, Paris.
- *Le Courrier colonial*, N° 2008, 08/7/1938, Paris.
- *Le Figaro*, N° 186, 05/7/1938, N° 188, 07/7/1938, Paris.
- *Le Journal*, N° 16698, 09/7/1938, Paris.
- *Le Matin*, N° 19830, 08/7/1938, Paris.
- *Le Nouvelliste d'Indochine*, N° 126, 05/3/1939, Saigon.
- *La Petite Gironde*, N° 24087, 05/7/1938, Bordeaux (France).
- *Le Petit Parisien*, N° 22407, 06/7/1938, Paris.
- *Le Petit Troyen*, N° 20339, 08/7/1938, Troyes (France).
- *Le Populaire*, N° 5623, 08/7/1938, Paris.
- *Le Temps*, N° 28056, 05/7/1938, Paris.

- *Les Annales coloniales*, N° 45, 09/11/1938, Paris.
- *Marianne*, N° 299, 13/7/1938, Paris.
- *Paris-soir*, N° 163, 11/02/1939, Paris.
- *Politique étrangère*, N° 1, 02/1938, Paris.
- *Sciences politiques*, N° 9, 8/1938, Paris.

TÓM TẮT

Việc thực thi chủ quyền đối với quần đảo Hoàng Sa của Việt Nam đã diễn ra liên tục qua các thời kỳ lịch sử, đặc biệt từ lúc vua Gia Long chính thức xác lập quyền sở hữu năm 1816, và kể cả khi đã mất toàn bộ nền độc lập vào tay thực dân Pháp từ năm 1885 đến năm 1945.

Hành động xâm phạm trái phép của Nhật Bản và cuộc đấu tranh với Nhật để khẳng định chủ quyền quần đảo Hoàng Sa của chính phủ, quân đội Pháp và triều đình Huế trước năm 1945 được diễn đàn báo chí đương thời ở châu Á, châu Âu, châu Phi, châu Mỹ phản ánh sôi nổi qua các tờ *Affaires étrangères*, *Ce soir*, *Đuốc tuệ*, *Journal des débats politiques et littéraires*, *L'Action française*, *L'Echo d'Alger*, *L'Europe nouvelle*, *L'Éveil économique de l'Indochine*, *L'Homme libre*, *L'Humanité*, *L'Indochine*, *L'Information d'Indochine*, *L'Ouest-Éclair*, *La Croix*, *La Géographie*, *La Nature*, *Le Courrier colonial*, *Le Figaro*, *Le Journal*, *Le Matin*, *Le Nouvelliste d'Indochine*, *La Petite Gironde*, *Le Petit Parisien*, *Le Petit Troyen*, *Le Populaire*, *Le Temps*, *Les Annales coloniales*, *Marianne*, *Paris-soir*, *Politique étrangère*, *Sciences politiques*...

Cuộc đấu tranh với Nhật Bản để khẳng định chủ quyền quần đảo Hoàng Sa của chính phủ, quân đội Pháp và triều đình Huế trước năm 1945 thực chất cũng là bảo vệ chủ quyền quần đảo Hoàng Sa mà Việt Nam đã xác lập lâu bền trong quá trình chiếm hữu hợp pháp.

ABSTRACT

THE STRUGGLE AGAINST JAPAN OVER THE SOVEREIGNTY OF PARACEL ISLANDS OF VIETNAM BEFORE 1945 (BASED ON CONTEMPORARY PRESS)

The establishment of sovereignty over the Paracel Islands of Vietnam has continued through historical periods, especially since King Gia Long officially established the ownership in 1816, and even when Vietnam was under the domination of the French colonialists from 1885 to 1945.

The struggle against illegal activities of Japan in order to affirm sovereignty over the Paracel Islands of the French army and Huế Imperial court before 1945 was reflected by the contemporary press in Asia, Europe, Africa, America, such as the *Affaires étrangères*, *Ce soir*, *Đuốc tuệ*, *Journal des débats politiques et littéraires*, *L'Action française*, *L'Echo d'Alger*, *L'Europe nouvelle*, *L'Éveil économique de l'Indochine*, *L'Homme libre*, *L'Humanité*, *L'Indochine*, *L'Information d'Indochine*, *L'Ouest-Éclair*, *La Croix*, *La Géographie*, *La Nature*, *Le Courrier colonial*, *Le Figaro*, *Le Journal*, *Le Matin*, *Le Nouvelliste d'Indochine*, *La Petite Gironde*, *Le Petit Parisien*, *Le Petit Troyen*, *Le Populaire*, *Le Temps*, *Les Annales coloniales*, *Marianne*, *Paris-soir*, *Politique étrangère*, *Sciences politiques*...

The struggle against Japan to affirm the sovereignty over the Paracel Islands of the French government and Huế Imperial court before 1945 actually protected the sovereignty of the Paracel Islands that Vietnam has legally established in the past.